

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ІНСТИТУТ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН, ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

З. В. Шевченко

СОЦІОЛОГІЯ

Черкаси-2023

УДК 316
Ш 37

Рецензенти:

кандидатка соціологічних наук, голова правління Черкаського
регіонального відділення Соціологічної асоціації України

Л. А. Дудько

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії,
соціальних та політичних наук Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького

С. Д. П'янзін

Шевченко З. В.

Ш 37 Соціологія: Навчально-методичний посібник. – Черкаси: ви-
давець Чабаненко Ю. А., 2023. – 72 с.

ISBN 978-966-920-705-0

Посібник містить методичну розробку вивчення курсу «Соціо-
логія» для підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня
«бакалавр» за спеціальністю 033 «Філософія» та освітньою програ-
мою «Прикладна конфліктологія».

Структура посібника складається з тематики лекційних та се-
мінарських занять, завдань для самостійної роботи, контрольних
тестових завдань, питань до екзамену, а також переліку рекомен-
дованих джерел.

УДК 316

*Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 9 від 30 березня 2023 року)*

ISBN 978-966-920-705-0

© З. В. Шевченко

ЗМІСТ

1. ВСТУП	4
2. СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ ГОДИН ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ.....	6
3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ».....	8
4. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ.....	16
5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	25
6. САМОСТІЙНА РОБОТА.....	42
7. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ	44
8. КОНТРОЛЬНІ МАТЕРІАЛИ.....	50
9. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

1. ВСТУП

Соціологія – поліцентрична, фундаментальна дисципліна, яка є базою для осягнення соціальної реальності. Курс знайомить студентів з головними категоріями, поняттями теоріями та школами соціології; історією вітчизняної і зарубіжної соціологічної думки; соціальною структурою суспільства; галузевими соціологіями; технікою та основними методиками проведення соціологічних досліджень.

Головною **метою** дисципліни є надання студентству базових знань з курсу «Соціологія», що передбачає формування їхньої професійної компетентності не тільки в обраній галузі, але й у сфері соціальних відносин в цілому. Вивчення курсу формує світоглядну культуру як основу самосвідомості, самовизначення та самореалізації особистості й фахівця.

Матеріал курсу спрямований на втілення таких **завдань**:

- висвітлення основних етапів та тенденцій розвитку соціології як самостійної галузі наукового знання в історії та сучасності;
- ознайомлення студентів із структурою соціологічного знання, основними законами та категоріями соціології;
- сприяння усвідомленню особистістю власного місця та власних обов’язків у суспільній ієрархії в контексті таких понять, як «соціальний статус», «соціальна роль», «соціальна група», «соціальний інститут», «соціальна стратифікація», «соціальна мобільність» тощо;

- розуміння законів розвитку та функціонування окремих сфер життєдіяльності суспільства на прикладі досліджень галузевих соціологій;
- ознайомлення студентів із основами соціологічних досліджень.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- головні категорії, поняття, теорії та школи соціології;
- історію вітчизняної і зарубіжної соціологічної думки;
- основні елементи соціальної структури суспільства, їхнє призначення та особливості прояву й функціонування;
- техніку та методiku проведення соціологічних досліджень.

вміти :

- застосовувати отримані знання на практиці в межах власної спеціалізації та поза нею;
- вільно орієнтуватися у понятійно-категоріальному апараті курсу та його основних теоріях;
- проводити соціологічні дослідження, засновані на опитувальних методах збору первинної соціологічної інформації.

Міждисциплінарні зв'язки. Успішному засвоєнню змісту дисципліни «Соціологія» сприяють передусім знання з курсу «Філософія», «Історія філософії», «Психологія», «Релігієзнавство», «Культурологія» та ін.

2. СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ ГОДИН ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

№ з/п	Тема	Кількість годин								Форма контролю знань
		Усього	Аудиторні					Самостійна робота	Індивідуальна робота	
			Лекції	Практичні	Семінари	Контрольні	Усього			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1 Історико-теоретичне самовизначення соціології										
1	Соціологія як наука про суспільство		2		2			8		Співбесіда
2	Основні етапи та тенденції розвитку соціології		4		2			10		Співбесіда
3	Вітчизняна соціологія: основні етапи інституціалізації, сучасне становище, проблеми та шляхи розвитку		0		1			6		Контрольна робота
Змістовий модуль 2 Основні категорії соціальної статистики та соціальної динаміки. Конкретно-соціологічні дисципліни										
4	Поняття «суспільство» та його типи		1		1			2		Співбесіда
5	Соціальна структура суспільства		3		3			8		Співбесіда

№ з/п	Тема	Кількість годин								Форма контролю знань
		Усього	Аудиторні					Самостійна робота	Індивідуальна робота	
			Лекції	Практичні	Семінари	Контрольні	Усього			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6	Соціальні процеси		2		1			6		Контрольна робота
7	Соціальна напруга та соціальний конфлікт		2		2			6		Співбесіда
8	Соціологія родини та шлюбу		0		2			10		Співбесіда
Змістовий модуль 3										
Соціологічне дослідження: методика та методологія										
9	Методологічні основи конкретно-соціологічного дослідження		4		2			10		Співбесіда
10	Вибірковий метод у соціологічному дослідженні		0		2			6		Співбесіда
11	Методи збору первинної соціологічної інформації		2		2			8		Співбесіда
	Разом	120	20		20			80		Екзамен

3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ»

Змістовий модуль 1. **ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ**

ТЕМА 1.1. Соціологія як наука про суспільство

Статус соціології як самостійної галузі науково знання. Об'єкт і предмет вивчення соціології. Зміст понять «соціальний» та «соціологічний».

Основні підходи до вивчення соціології: соціологічний реалізм, соціологічний номіналізм.

Головні категорії соціології, їх класифікації та визначення.

Зміст поняття «соціальний закон». Головні риси соціальних законів. Загальні соціальні закони, їхні сутнісні характеристики. Приклади загальних соціальних законів. Специфічні соціальні принципи (норми), їхні сутнісні характеристики. Приклади специфічних соціальних норм.

Структура соціології: фундаментальна, теоретична, практична та прикладна.

Рівні соціологічного знання: макро-, мезо-, мікро-.

Функції соціології.

Зв'язок соціології з іншими дисциплінами (філософія, історія, політологія, психологія, точні науки).

ТЕМА 1.2. Основні етапи та тенденції розвитку соціології

Передумови розвитку соціології як самостійної галузі наукового знання: Античність, Середньовіччя, Відродження, початок Нового часу.

Огюст Конт як засновник філософського позитивізму та соціології. Сутність позитивізму, закон трьох стадій Конта, соціальна статика та соціальна динаміка.

Соціологічна теорія Герберта Спенсера: органіцизм, вчення про загальну еволюцію. Класифікація соціальних інститутів. Войовничі та індустріальні суспільства.

Натуралістичні (географічний детермінізм, расово-антропологічна школа, біоорганіцизм, соціальний дарвінізм) та психологічні (інстинктивізм, психологічний еволюціонізм, психологія натовпу) школи в соціології кінця XIX – початку XX ст. Початок емпіричних досліджень.

Соціологічна концепція Еміля Дюркгейма – соціологія як об'єктивне дослідження соціальних фактів. Ідея соціальної солідарності. Соціологічний етюд «Самогубство».

Методологія соціологічного пізнання Макса Вебера: поняття «ідеальний тип» та теорія соціальної дії. Політична соціологія. «Протестантська етика і дух капіталізму».

Формальна соціологія Георга Зіммеля.

Основні напрями та школи сучасно західної соціології: структурний функціоналізм, конфліктологія, символічний інтеракціонізм, феноменологія, етнометодологія та ін.

ТЕМА 1.3. Вітчизняна соціологія: основні етапи інституціалізації, сучасне становище, проблеми та шляхи розвитку

Основні напрями та школи в російській соціології кінця XIX – початку XX століття. Географічний детермінізм Іллі Мечникова, біоорганіцизм Олександра Строніна, суб'єктивний

метод Петра Лаврова, «емоційна теорія» Лева Петражицького, плюралістична або багатofакторна теорія Максима Ковалевського, антиеволюціоністська теорія Миколи Данилевського.

Розвиток соціологічної теорії в працях українських соціологів: генетична соціологія Михайла Грушевського, соціологія як наука про діяльність Михайла Драгоманова, теорія суспільних зв'язків Станіслава Дністрянського, вплив народного господарства на розвиток суспільства Михайла Туган-Барановського.

Сучасні проблеми розвитку соціології в Україні.

Змістовий модуль 2.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СТАТИКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ. КОНКРЕТНО-СОЦІОЛОГІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 2.1. Поняття «суспільство» та його типи

Визначення поняття суспільства та його головних рис.

Співвідношення понять «природа» (в широкому та вузькому смислах) і «суспільство».

Основні підходи до типізації суспільств.

Класифікація суспільств за Даніелем Беллом: доіндустріальне, індустріальне і постіндустріальне.

Класифікація суспільств за Карлом Марксом: первісне, рабовласницьке, феодальне, капіталістичне, соціалістичне, комуністичне.

Хвильова концепція розвитку суспільств Елвіна Тоффлера: аграрна, індустріальна, постіндустріальна.

ТЕМА 2.2. Соціальна структура суспільства

Соціальна структура суспільства та її основні елементи.

Соціальний статус. Відносність поняття соціального статусу. Статусний набір. Види соціальних статусів. Випадки розбіжності соціальних статусів. Стереотипний соціальний статус, теорія соціальних ярликів.

Соціальна роль. Ролевий набір. Сценічні та закулісні соціальні ролі. Зміст та виконання соціальної ролі. Основні елементи соціальної ролі. Девіантна поведінка.

Соціальні відносини та соціальні взаємодії.

Соціальні групи та соціальні спільноти. Класифікація соціальних груп. Маргінальні соціальні спільноти та маргінальна особистість.

Соціальна організація. Основне призначення соціальних організацій. Види соціальних організацій.

Соціальні інститути. Основні елементи соціальних інститутів. Види соціальних інститутів. Явні та латентні функції соціальних інститутів.

Теорія соціальної стратифікації суспільства. Соціальний клас та соціальна верства (прошарок). Основні методологічні підходи до аналізу соціальної стратифікації: функціоналістський, конфліктологічний, еволюціоністський. Критерії соціальної стратифікації: дохід, освіта, влада, престиж.

Соціальна мобільність. Види соціальної мобільності. Соціальна справедливість як необхідний чинник адекватної соціальної мобільності.

Основні тенденції змін соціальної структури сучасного українського суспільства.

ТЕМА 2.3. Соціальні процеси

Зміст поняття «соціальний процес». Основні риси соціального процесу: масовість, суспільний зміст, стійкість, самодіяльність учасників.

Підходи до типізації соціальних процесів. Класифікація соціальних процесів Роберта Парка та Ернста Берджесса: кооперація, конкуренція, соціальний конфлікт, пристосування, асиміляція, амальгамізація. Класифікація соціальних процесів за рівнем розгортання: внутрішньоособистісні, міжособистісні, міжгрупові, соціетальні.

Соціальний процес підтримання соціальних кордонів: види соціальних кордонів (бар'єрів) та їхнє основне призначення, механізми подолання соціальних кордонів.

Соціальний процес створення системи соціальних зв'язків як необхідний елемент розвитку суспільства. Поняття соціальної ізоляції.

Приклади соціальних процесів, їхня характеристика.

ТЕМА 2.4. Соціальна напруга та соціальний конфлікт

Поняття соціальної напруги. Об'єктивні та суб'єктивні джерела соціальної напруги. Оптимальний рівень соціальної напруги як необхідний чинник адекватного функціонування соціуму. Соціальна напруга як передконфліктна стадія. Специфіка та складності вимірювання соціальної напруги.

Визначення поняття «соціальний конфлікт». Конфліктологічна школа соціології та її головні теорії (Ральф Дарендорф, Льюїс Козер).

Причини виникнення соціальних конфліктів.

Етапи розгортання соціальних конфліктів. Основні характеристики соціального конфлікту: гострота, тривалість, наслідки.

Деструктивні та конструктивні функції соціальних конфліктів.

Типологізація соціальних конфліктів.

Основні методи діагностики соціальних конфліктів: системно-структурний аналіз, системно-функціональний аналіз, конкретні соціологічні дослідження.

Управління соціальними конфліктами. Методи розв'язання соціальних конфліктів: уникнення, переговори, посередництво, третейський розгляд. Стратегії виходу з конфлікту: компроміс, кооперація, домінування, пристосування.

ТЕМА 2.5. Соціологія родини та шлюбу

Соціологія родини та шлюбу як галузь соціологічного знання.

Зміст поняття «шлюб». Історичні форми шлюбних відносин: проміскуїтет, ендогамія, екзогамія (матрилінійна та патрілінійна). Теорія виникнення парних патріархатних шлюбних відносин.

Сучасні види шлюбу: моногамія та полігамія. Періодична моногамія. Форми полігамії: груповий шлюб, поліандрія, полігінія.

Родина як соціальний інститут та мала соціальна група. Основні ознаки родини. Проблема визначення поняття «родина». Види родин.

Структура родини. Авторитарні та демократичні родинні структури. Структурна та психологічна деформації родини.

Життєвий цикл родини.

Співвідношення понять шлюбу та родини.

Індивідуальні та соціальні функції родини та шлюбу.

Альтернативи шлюбним та сімейним відносинам: комуни, співжиття, одностатеві відносини, одинаки.

Демографічна криза країн західної Європи на тлі стрімкого зростання населення світу.

Шлюбність та розлучуваність в Україні: динаміка статистичних показників.

Змістовий модуль 3.

СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ: МЕТОДИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ

ТЕМА 3.1. Методологічні основи конкретно-соціологічного дослідження

Конкретно-соціологічне дослідження як процес, в якому в єдності представлені теоретико-методологічні та емпіричні рівні пізнання.

Етапи конкретно-соціологічного дослідження: підготовчий (визначення проблеми дослідження, перевірка наукових даних, чітке формулювання проблеми, вибір методу дослідження, підготовка матеріально-технічного забезпечення), польовий, підготовка та обробка інформації, аналіз інформації й підготовка підсумкових документів). Види підсумкових документів.

Види конкретно-соціологічного дослідження. В залежності від глибини дослідження: пілотажне, описове, аналітичне. Разові та повторні дослідження. Види повторних досліджень: когортні, панельні, лонгітюдні.

Програма конкретно-соціологічного дослідження. Методологічна частина програми конкретно-соціологічного дослідження: аналіз проблеми та визначення проблемної ситуації; визначення об'єкта дослідження та його попередній аналіз; визначення предмету дослідження та його попередній аналіз; визначення цілей та задач дослідження; формулювання робочої гіпотези; виокремлення основних понять, що описують предмет дослідження, їхня інтерпретація та операціоналізація. Процедурна частина програми конкретно-соціологічного дослідження.

Соціальний моніторинг. Теоретичне забезпечення функціонування системи соціального моніторингу. Технічне забезпечення функціонування системи соціального моніторингу. Підсистеми соціального моніторингу: соціологічний та статистичний моніторинги.

ТЕМА 3.2. Вибірковий метод у соціологічному дослідженні

Поняття «вибірка» та «генеральна сукупність». Сутність та доцільність вибіркових досліджень Репрезентативність вибірки, дизайн вибірки, економічність вибірки. Види генеральної сукупності. Одиниці аналізу.

Вірогідні (статистичні) методи створення вибірок: простий випадковий відбір, систематичний відбір, стратифікована вибірка, кластерний (гніздовий) відбір.

Цільові (нестатистичні) методи створення вибірок: квотний відбір, стихійна вибірка, метод основного масиву, метод доступної вибірки, метод сніжного кома.

ТЕМА 3.3. Методи збору первинної соціологічної інформації

Визначення якісних та кількісних методів збору соціологічної інформації.

Опитувальні методи збору первинної соціологічної інформації: загальна характеристика, переваги та недоліки. Типологізація опитувань.

Анкетування. Історія виникнення анкетування, перша анкета. Структура методу анкетного опитування. Основні етапи анкетування. Структура анкети: преамбула, демографічна частина, зміст анкети. Оформлення анкети.

Типологізація анкетних запитань та їх функціональне призначення. Етика анкетера.

Соціологічне інтерв'ю. Види соціологічних інтерв'ю: стандартизоване та нестандартизоване. Специфіка фіксації інформації при проведенні різних видів соціологічних інтерв'ю. Етика інтерв'юера.

Соціологічне спостереження. Види соціологічних спостережень. Найефективніший вид соціологічного спостереження. Специфіка фіксації інформації при проведенні різних видів соціологічного спостереження. Особливості обробки даних, отриманих в ході соціологічного спостереження. Етика спостерігача.

Соціологічний експеримент. Структура соціологічного експерименту. Поняття контрольної групи при проведенні соціологічного експерименту. Види соціологічних експериментів. Проблема фіксації інформації при проведенні різних видів соціологічних експериментів. Етика експериментатора.

Аналіз документів. Види документів. Якісний метод аналізу документів. Контент-аналіз. Приклади експертних висновків, заснованих на контент-аналізі документів.

4. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

Змістовий модуль 1.
**ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНЕ
САМОВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ**

ТЕМА 1.1. Соціологія як наука про суспільство

ЛЕКЦІЯ 1

Логіка викладу:

1. Статус соціології як самостійної галузі наукового знання.
2. Основні підходи до вивчення соціології.
3. Понятійно-категорійний апарат соціології.
4. Соціальні закони.
5. Структура соціології та соціологічного знання.

Рекомендована література:

1. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
2. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
3. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
4. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В. М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.

ТЕМА 1.2. Основні етапи та тенденції розвитку соціології

ЛЕКЦІЯ 2

Логіка викладу:

1. Передумови розвитку соціології як самостійної сфери наукового знання.
2. Позитивізм Огюста Конта.
3. Соціологічна теорія Герберта Спенсера.
4. Натуралістичні та психологічні школи соціології кінця XIX – початку XX ст.
5. Соціологічна концепція Еміля Дюркгейма.
6. Методологія соціологічного пізнання Макса Вебера
7. Основні напрями та школи сучасної західної соціології.

Рекомендована література:

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
2. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
3. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В. М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.

ТЕМА 1.3. Вітчизняна соціологія: основні етапи інституціалізації, сучасне становище, проблеми та шляхи розвитку

ЛЕКЦІЯ 3

Логіка викладу:

1. Основні напрями та школи в російській соціології кінця 19-го – початку 20-го століття.
2. Розвиток соціологічної теорії в працях українських соціологів.
3. Сучасні проблеми розвитку соціології в Україні

Рекомендована література:

1. Грушевський М. Початки громадянства (генетична соціологія). – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 330 с.
2. Драгоманов М. П. Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р.С.Міщук; Приміт. Р.С.Міщука, В.С.Шандри. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.
3. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
4. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
5. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В.М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.
6. Туган-Барановський М. Політична економія (наука про народне господарство). – Прага, 1927. – 185 с.

Змістовий модуль 2.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СТАТИКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ. КОНКРЕТНО-СОЦІОЛОГІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 2.1. Поняття «суспільство» та його типи

ЛЕКЦІЯ 4

Логіка викладу:

1. Визначення поняття суспільства та його головних рис.
2. Співвідношення понять «природа» (в широкому та вузькому смислах) і «суспільство».
3. Основні підходи до типізації суспільств.

Рекомендована література:

1. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства //Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С.194–251.

2. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
3. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
4. Тоффлер Е. Третя Хвиля / З англ. пер. А. Євса. — К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. — 480 с.

ТЕМА 2.2. Соціальна структура суспільства

ЛЕКЦІЯ 5

Логіка викладу:

1. Соціальна структура суспільства та її основні елементи. Соціальний статус і соціальна роль.
2. Соціальні групи, їх класифікація та характеристика.
3. Соціальна організація.
4. Соціальні інститути їх класифікація та характеристика.
5. Теорія соціальної стратифікації суспільства.
6. Тенденції зміни соціальної структури сучасного українського суспільства.

Рекомендована література:

1. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
2. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
3. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В.М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.
4. Sorokin Pitirim A. Social and cultural mobility // Social Stratification. – Routledge, 2019. – Pp. 303-308.

ТЕМА 2.3. Соціальні процеси

ЛЕКЦІЯ 6

Логіка викладу:

1. Зміст поняття «соціальний процес». Основні риси соціального процесу.
2. Види соціальних процесів.
3. Соціальний процес підтримання соціальних кордонів та процес створення системи соціальних зв'язків.

Рекомендована література:

1. Вербець В. В., Субот О. А, Христюк Т. А. Соціологія: Навчальний посібник. – К.: КОНДОР, 2009. – 550.
2. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
3. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
5. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. – Нове розшир. вид. – Львів: Колір ПРО, 2020. – 799 с.
6. Sztompka P. The sociology of social change. – Wiley-Blackwell, 1993. – 368 p.

ТЕМА 2.4. Соціальна напруга та соціальний конфлікт

ЛЕКЦІЯ 7

Логіка викладу:

1. Поняття і сутність соціальної напруги.
2. Зміст поняття «соціальний конфлікт». Стадії розгортання соціальних конфліктів.
3. Позитивні та деструктивні функції соціальних конфліктів.
4. Види соціальних конфліктів.
5. Діагностика соціальних конфліктів.
6. Управління соціальними конфліктами.

Рекомендована література:

1. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 564 с.
2. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою. Лекції на тему політики свободи у ХХІ столітті. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – 112 с.
3. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
4. Шевченко З. В. До поняття внутрішньоособистісного гендерного конфлікту // Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 22–23 квітня 2021 р.) / ред. кол. : В. А. Капустник, В. М. Лісовий, В. В. М'ясоєдов та ін. – Харків : ХНМУ, 2021. – С. 145–147.
5. Boichenko M., Shevchenko Z., Rylova O., Karpenko I., Guzhva A. Conceptual levels of the managing of gender conflicts in the field of education in the framework of sustainable development of society. SHS Web Conf., 141 (2022) 03013. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214103013>
6. Coser L. A. The functions of social conflict. – Vol. 9. – Routledge, 1998.
7. Dahrendorf R. The modern social conflict: The politics of liberty. – Transaction Publishers, 2011.
7. Dahrendorf R. Toward a theory of social conflict // Journal of conflict Resolution 2.2. – 1958. – Pp. 170-183.
7. Dahrendorf Ralf. Class and class conflict in industrial society // Social Stratification. Routledge, 2019. – Pp.105-111.

ТЕМА 2.5. Соціологія родини та шлюбу

ЛЕКЦІЯ 8

Логіка викладу:

1. Зміст поняття «шлюб». Історичні та сучасні форми шлюбу.
2. Родина як соціальний інститут та мала соціальна група.
3. Основні види родини та її структура. Життєвий цикл сім'ї.
4. Співвідношення понять шлюбу та родини.
5. Основні функції родини та шлюбу.
6. Альтернативи шлюбу та родини.

Рекомендована література:

1. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
2. Лукашевич М. П. Соціологія сім'ї: теорія і практика : навч. посібник. – К.: ППК ДСЗУ, 2012. – 186 с.
3. Ляшенко Н. О. Соціологія сім'ї : конспект лекцій для студентів спеціальності «Соціологія» у 2-х частинах. Ч. I. Сім'я як соціальний інститут / Н. О. Ляшенко, Н. М. Семке. – Харків : НТУ «ХПІ», 2018. – 96 с.
4. Медіна Т. В. Соціологія сім'ї: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2006. – 56 с.
5. Шевченко З. В. Соціокультурні аспекти проблеми співвідношення понять «шлюб» і «родина» // Вісник Черкаського університету. Серія: Філософія. – Черкаси: Видав. відділ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – Випуск 200. – С. 98–102.

Змістовий модуль 3.

СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ: МЕТОДИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ

ТЕМА 3.1. Методологічні основи конкретно-соціологічного дослідження

ЛЕКЦІЯ 9

Логіка викладу:

1. Етапи конкретно-соціологічного дослідження.
2. Види конкретно-соціологічного дослідження.
3. Програма конкретно-соціологічного дослідження.
4. Соціальний моніторинг.

Рекомендована література:

1. Конспект лекцій з дисципліни «Методи соціологічних досліджень» для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності

054 «Соціологія» (Модуль 1. Теоретична сутність соціологічних досліджень) / укл. Мачуліна І. І. – Кам'янське, ДДТУ, 2018. – 33с.

2. Михайлева Е. Г. Методология и методы социологических исследований : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. Г. Михайлева; Нар. укр. акад., [каф. социологии]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 286 с.

3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – 320 с.

ТЕМА 3.2. Вибірковий метод у соціологічному дослідженні

ЛЕКЦІЯ 10

Логіка викладу:

1. Специфіка вибірових досліджень.
2. Вірогідні (статистичні) методи створення вибірок.
3. Цільові (нестатистичні) методи створення вибірок.

Рекомендована література:

1. Єріна А. М. Організація вибірових обстежень: Навчальний посібник. – К., 2004. – 208 с.

2. Конспект лекцій з дисципліни «Методи соціологічних досліджень» для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 054 «Соціологія» (Модуль 1. Теоретична сутність соціологічних досліджень) / укл. Мачуліна І. І. – Кам'янське, ДДТУ, 2018. – 33с.

3. Михайлева Е. Г. Методология и методы социологических исследований : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. Г. Михайлева; Нар. укр. акад., [каф. социологии]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 286 с.

4. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – 320 с.

ТЕМА 3.3. Методи збору первинної соціологічної інформації

ЛЕКЦІЯ 11

Логіка викладу:

1. Опитувальні методи збору первинної соціологічної інформації:
 - 1.1. Анкетування;
 - 1.2. Соціологічне інтерв'ю.
2. Соціологічне спостереження.
3. Соціологічний експеримент.
4. Аналіз документів.

Рекомендована література:

1. Конспект лекцій з дисципліни «Методи соціологічних досліджень» для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 054 «Соціологія» (Модуль 1. Теоретична сутність соціологічних досліджень) / укл. Мачуліна І. І. – Кам'янське, ДДТУ, 2018. – 33с.
2. Михайлева Е. Г. Методология и методы социологических исследований : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. Г. Михайлева; Нар. укр. акад., [каф. социологии]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 286 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – 320 с.
4. Якісні дослідження в соціологічних практиках: Навчальний посібник / За ред. Л. Костенко, Н. Скокової. – К.: Інститут соціології НАНУ, 2009. – 400 с.

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, ТЕМИ ТА ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар є однією з найбільш складних і, в той же час, п'ятих форм навчання у закладах вищої освіти.

В умовах вищої школи семінар – це вид практичного заняття, що проводиться під керівництвом викладача, який здійснює наукові дослідження за тематикою курсу і є фахівцем у даній галузі наукового знання.

Семінари є необхідною умовою для поглибленого вивчення дисципліни та оволодіння методологією стосовно особливостей досліджуваної галузі науки. При вивченні дисципліни семінар, поряд із лекцією, є основною формою навчального процесу.

Головною метою семінарів для студентів є не просто відвідування занять, а, у першу чергу, систематизація та узагальнення знань із теми, що вивчається, формування вміння самостійно працювати з додатковими джерелами інформації, першоджерелами, зіставляти і порівнювати точки зору, конспектувати прочитане, висловлювати власну точку зору і т. п.

Специфікою семінарських занять є спільна робота викладача і студента над вирішенням поставленої проблеми, а пошук вірної відповіді будується на основі критичного мислення, аргументованої дискусії, чергування індивідуальної та колективної діяльності.

Деякі теми семінарських занять потребують опрацювання соціологічних першоджерел. Засвоєння їх мови та проблематики допомагають студентам набути навичок

рефлексії, розуміння, інтерпретації, філософування. Робота із банками даних формує здатність аналізувати соціальні явища і процеси, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства і світової спільноти.

Практичні рекомендації: готуючись до семінару, студент повинен ознайомитись зі змістом семінарського заняття, рекомендованою літературою; звернути увагу на ті питання, які потребують додаткового вивчення та у разі необхідності отримати консультацію викладача; занотувати основні положення, що стосуються теми семінару.

Змістовий модуль 1.
**ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНЕ
САМОВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ**

Семінарське заняття №1
ТЕМА 1.1. Соціологія як наука про суспільство

Мета заняття: визначити статус соціології як самостійної науки, розкрити основні підходи до її вивчення.

Зміст семінарського заняття:

1. Статус соціології як науки. Об'єкт і предмет вивчення соціології.
2. Категорії соціології, їх структура і класифікація.
3. Соціальні закони.
4. Структура соціології та соціологічного знання.
5. Функції соціології.
6. Зв'язок соціології з іншими науками.

Аудиторні завдання:

1. Розкрийте та порівняйте зміст понять «соціальний» та «соціологічний».
2. Які основні задачі соціологічного реалізму та соціологічного номіналізму?
3. Поясніть, чому загальні соціальні закони носять об'єктивний характер? Наведіть приклади.
4. Що, на Вашу думку, потрібно для зміни специфічного соціального закону?
5. Який рівень соціологічного знання займається вивченням соціології сім'ї? Чому?
6. В чому полягає зміст критичної та ідеологічної функції соціології?

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

Рекомендовані джерела:

1. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
2. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
3. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В.М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.

Семінарське заняття №2

ТЕМА 1.2. Основні етапи та тенденції розвитку соціології

Мета заняття: прослідкувати передумови виникнення та становлення соціології як самостійної сфери наукового знання як в цілому, так і на прикладі окремих соціологічних теорій і шкіл.

Зміст семінарського заняття:

1. Передумови розвитку соціології як самостійної сфери наукового знання.
2. Позитивістська соціологія Огюста Конта.
3. Соціологічна теорія Герберта Спенсера.
4. Натуралістичні школи соціології XIX – початку XX ст.
5. Психологічні школи соціології XIX – початку XX ст.
6. Початок емпіричних досліджень.
7. Соціологічна концепція Еміля Дюркгейма. Ідея соціальної солідарності.
8. Теорія самогубств Еміля Дюркгейма.
9. «Ідеальний тип» Макса Вебера.
10. Теорія соціальної дії Макса Вебера.
11. Формальна соціологія Георга Зіммеля.
12. Основні напрями та школи сучасної західної соціології.

Аудиторні завдання:

1. Що лежить в основі позитивізму Огюста Конта?
2. Що, на Вашу думку, розвивається швидше: суспільство чи людська свідомість?
3. Чому у власній соціальній статистиці Огюст Конт виділяє саме родину як найпростіший елемент суспільства, а не окремого індивіда?
4. Чим саме, на думку Герберта Спенсера, суспільство відрізняється від живого біологічного організму?
5. Чи залежить соціальна поведінка людини від її біологічної спадковості (генів)?
6. За Емілем Дюркгеймом, поділ праці об'єднує чи роз'єднує членів суспільства? Чому?
7. Для чого потрібні «ідеальні типи»? З яких понять не можна утворити «ідеальні типи»?
8. Чи можна провести межу між дією соціальною та приватною?

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Реймон А. Етапи розвитку соціологічної думки / Пер. з фр. Г. Філіпчука. – К.: Юніверс, 2004. – 688с.

Рекомендована література:

1. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К.: Наш формат, 2018. – 216 с.
2. Дюркгайм Е. Самогубство: соціологічне дослідження / Пер. Л. Кононович. – К.: Основи, 1998. – 519 с.
3. Зіммель Г. Філософія грошей. – К.: Фоліо, 2019. – 667с.
4. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / Ред. Є. Причепій. – К. : ВК ТОВ «Тандем», 2002. – 582 с.
5. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. – К.: Основи, 2000. – 355 с.
6. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.

Семінарське заняття №3

ТЕМА 1.3. Вітчизняна соціологія: основні етапи інституціалізації, сучасне становище, проблеми та шляхи розвитку

Мета заняття: розглянути основні етапи становлення соціології в Україні, охарактеризувати основні напрями та проблеми розвитку.

Зміст семінарського заняття:

1. Географічний детермінізм Іллі Мечнікова.
2. Біоорганіцизм Олександра Строніна.
3. Суб'єктивний метод Петра Лаврова.
4. «Емоційна теорія» Лева Петражицького.
5. Плюралістична або багатофакторна теорія Максима Ковалевського.
6. Антиєволюціоністська теорія Миколи Данилевського.
7. Генетична соціологія Михайла Грушевського.
8. Соціологія як наука про діяльність Михайла Драгоманова.

9. Теорія суспільних зв'язків Станіслава Дністрянського.
10. Наука про народне господарство Михайла Туган-Барановського.

Аудиторні завдання:

1. Форма ідеального суспільства за Олександром Строніним.
2. Що заперечує антиеволюціоністська теорія Миколи Данилевського?
3. Дайте оцінку суб'єктивному методу Петра Лаврова.
4. У чому, на Вашу думку, хиба «емоційної теорії» Лева Петражицького?
5. Який фактор, на Вашу думку, найбільше впливає на розвиток суспільства?

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

Рекомендована література:

1. Грушевський М. Початки громадянства (генетична соціологія). – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 330 с.
2. Драгоманов М. П. Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / Упоряд. та авт. іст.-біогр. нарису Р. С. Міщук; Приміт. Р. С. Міщука, В. С. Шандри. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.
3. Лапан Т., Пачковський Ю., Калиняк О. Михайло Грушевський і українська соціологія: від інституціоналізації до історико-соціологічного синтезу // Вісник Львівського університету. Серія історична, 2019. – С. 777–785.
4. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
5. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В. М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.
6. Туган-Барановський М. Політична економія (наука про народне господарство). – Прага, 1927. – 185 с.

Змістовий модуль 2.
**ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СТАТИКИ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ.
КОНКРЕТНО-СОЦІОЛОГІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ**

Семінарське заняття №4
ТЕМА 2.1. Поняття «суспільство» та його типи

Мета заняття: висвітлити головні риси суспільства, охарактеризувати окремі види суспільств.

Зміст семінарського заняття:

1. Визначення поняття суспільства та його головних рис.
2. Співвідношення понять «природа» (в широкому та вузькому смислах) і «суспільство».
3. Основні підходи до типізації суспільств.
4. Класифікація суспільств за Данієлом Беллом.
5. Класифікація суспільств за Карлом Марксом.
6. Хвильова концепція розвитку суспільств Елвіна Тоффлера.

Аудиторні завдання:

1. Без яких рис, на Вашу думку, суспільство існувати не може? Аргументуйте власну відповідь.
2. Для чого класифікувати суспільства?
3. Які підходи до типізації суспільств, на Вашу думку, є застарілими?

Завдання для обв'язкового виконання:

1. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
2. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.

Рекомендована література:

1. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства //Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С.194–251.
2. Тоффлер Е. Третя Хвиля / з англ. пер. А. Євса. — К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. — 480 с.

Семінарське заняття №5

ТЕМА 2.2. Соціальна структура суспільства

Мета заняття: охарактеризувати та показати взаємозв'язок основних елементів соціальної структури суспільства.

Зміст семінарського заняття:

1. Соціальна структура суспільства та її основні елементи. Соціальний статус.
2. Соціальна роль.
3. Соціальні групи та соціальні спільноти.
4. Соціальні організації.
5. Соціальні інститути їх класифікація та характеристика.
6. Теорія соціальної стратифікації суспільства.
7. Соціальна мобільність.
8. Тенденції змін соціальної структури сучасного українського суспільства.
9. Статистична характеристика сучасного українського суспільства.

Аудиторні завдання:

1. Наведіть приклади розбіжності (неспівпадіння) соціальних статусів.
2. Що таке стереотипний соціальний статус?
3. Навіщо потрібні соціальні статуси і ролі?
4. Наведіть приклади соціальних груп.

5. Чим соціальна група відрізняється від соціальної спільноти?

6. Наведіть приклад соціальної організації. Чим соціальна організація відрізняється від соціальної групи та соціального інституту?

7. Наведіть приклади латентних функцій соціального інституту.

8. Який підхід до вивчення соціальної стратифікації є, на Вашу думку, найбільш об'єктивним?

9. Чи є сучасне українське суспільство соціально-мобільним?

10. В чому полягає головна мета соціальної мобільності?

11. Що таке, на Вашу думку, соціальна справедливість?

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.

Рекомендована література:

1. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.

2. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

3. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В.М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.

4. Шевченко З. В. Гендерний статус як елемент соціальної ієрархії // Екологія візуальності: стратегії, концепти, проекти. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8-10 жовтня 2015 року) – Черкаси, 2015. – С. 44–45.

5. Sorokin Pitirim A. Social and cultural mobility // Social Stratification. – Routledge, 2019. – Pp. 303-308.

Семінарське заняття №6

ТЕМА 2.3. Соціальні процеси

Мета заняття: визначити зміст поняття «соціальний процес», розглянути основні види соціальних процесів.

Зміст семінарського заняття:

1. Зміст поняття «соціальний процес». Основні риси соціального процесу.
 2. Види соціальних процесів за Робертом Парком та Ернстом Берджессом.
 3. Види соціальних процесів за рівнем розгортання.
- Приклади.
4. Соціальний процес підтримання соціальних кордонів.
 5. Соціальний процес створення системи соціальних зв'язків.

Аудиторні завдання:

1. Складовим елементом якого соціального процесу є терпимість?
2. Назвіть випадки необхідності обмеження конкуренції.
3. Чи є зворотним процес амальгамації?
4. Які існують механізми подолання соціальних кордонів?

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Вербець В. В., Субот О. А, Христюк Т. А. Соціологія: Навчальний посібник. – К.: КОНДОР, 2009. – 550.

Рекомендована література:

1. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
2. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
3. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. – Нове розшир. вид. – Львів: Колір ПРО, 2020. – 799 с.
4. Sztompka P. The sociology of social change. – Wiley-Blackwell, 1993. – 368 p.

ТЕМА 2.4. Соціальна напруга та соціальний конфлікт

Мета заняття: розглянути основні аспекти конфліктологічної теорії та практики.

Зміст семінарського заняття:

1. Поняття і сутність соціальної напруги.
2. Зміст поняття «соціальний конфлікт». Стадії розгортання соціальних конфліктів.
3. Позитивні та деструктивні функції соціальних конфліктів.
4. Види соціальних конфліктів.
5. Діагностика соціальних конфліктів.
6. Управління соціальними конфліктами.

Аудиторні завдання:

1. Назвіть головні причини появи соціальної напруги.
2. Позитивні та негативні функції соціальної напруги.
3. Чи завжди соціальна напруга призводить до розгортання соціального конфлікту? Поясніть власну відповідь та наведіть приклади.
4. Де найчастіше розгортаються гострі соціальні конфлікти?
5. Який метод вирішення соціальних конфліктів, на Вашу думку, є найбільш ефективним? Аргументуйте відповідь.

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 564 с.
2. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.

Рекомендована література:

1. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою. Лекції на тему політики свободи у ХХІ столітті. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – 112 с.
2. Шевченко З. В. До поняття внутрішньоособистісного гендерного конфлікту // Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 22–23 квітня 2021 р.) / ред. кол. : В. А. Капустник, В. М. Лісовий, В. В. М'ясоєдов та ін. – Харків : ХНМУ, 2021. – С. 145–147.
3. Boichenko M., Shevchenko Z., Rylova O., Karpenko I., Guzhva A. Conceptual levels of the managing of gender conflicts in the field of education in the framework of sustainable development of society. SHS Web Conf., 141 (2022) 03013. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214103013>
4. Coser L. A. The functions of social conflict. – Vol. 9. – Routledge, 1998.
5. Dahrendorf R. The modern social conflict: The politics of liberty. – Transaction Publishers, 2011.
6. Dahrendorf R. Toward a theory of social conflict // Journal of conflict Resolution 2.2. – 1958. – Pp. 170-183.
7. Dahrendorf Ralf. Class and class conflict in industrial society // Social Stratification. Routledge, 2019. – Pp.105-111.

Семінарське заняття №8

ТЕМА 2.5. Соціологія родини та шлюбу

Мета заняття: розкрити об'єкт і предмет вивчення соціології родини та шлюбу.

Зміст семінарського заняття:

1. Зміст поняття «шлюб». Історичні та сучасні форми шлюбу.
2. Родина як соціальний інститут та мала соціальна група.
3. Основні види родини та її структура. Життєвий цикл сім'ї.
4. Співвідношення понять шлюбу та родини.
5. Основні індивідуальні та соціальні функції родини та шлюбу.
6. Альтернативи шлюбу та родини.
7. Демографічна криза в Україні.

Аудиторні завдання:

1. Що виникло раніше: шлюб чи родина? Поясніть чому.
2. Що таке «періодична моногамія»?
3. Чи завжди шлюб є основою родини?
4. Чи може родина існувати без шлюбу?
5. Одна із функцій інституту родини та шлюбу – регулювання статевого життя людини. Чи має право суспільство (держава) втручатися в інтимне життя людини? Аргументуйте власну думку.
6. Демографічна ситуація в Україні: можливі шляхи покращення.
7. Чи є розлучення дестабілізуючим суспільним чинником? Поясніть власну відповідь.

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
2. Медіна Т. В. Соціологія сім'ї: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2006. – 56 с.
3. Шевченко З.В. Соціокультурні аспекти проблеми співвідношення понять «шлюб» і «родина» // Вісник Черкаського університету. Серія: Філософія. – Черкаси: Видав. відділ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – Випуск 200. – С. 98–102.

Рекомендована література:

1. Лукашевич М. П. Соціологія сім'ї: теорія і практика : навч. посібник. – К.: ІПК ДСЗУ, 2012. – 186 с.
2. Ляшенко Н. О. Соціологія сім'ї : конспект лекцій для студентів спеціальності «Соціологія» у 2-х частинах. Ч. I. Сім'я як соціальний інститут / Н.О. Ляшенко, Н.М. Семке. – Харків : НТУ «ХП», 2018. – 96 с.

Змістовий модуль 3.
**СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ:
МЕТОДИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ**

Семінарське заняття №9
**ТЕМА 3.1. Методологічні основи
конкретно-соціологічного дослідження**

Мета заняття: розглянути основні етапи та види конкретно-соціологічного дослідження, навчитись складати програму конкретно-соціологічного дослідження.

Зміст семінарського заняття:

1. Етапи конкретно-соціологічного дослідження.
2. Види конкретно-соціологічного дослідження.
3. Програма конкретно-соціологічного дослідження.
4. Соціальний моніторинг.

Аудиторні завдання:

1. З якою метою проводяться пілотажні дослідження?
2. Наведіть приклад когортного дослідження. Чим когортне дослідження відрізняється від панельного?
3. Чому лонгітюдні дослідження найчастіше використовуються для дослідження молоді?
4. Чи обов'язкового потрібно складати програму конкретно-соціологічного дослідження? Поясніть власну думку.
5. Що таке «операціоналізація»?
6. Чим проблема відрізняється від проблемної ситуації?

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – 320 с.

Рекомендована література:

1. Конспект лекцій з дисципліни «Методи соціологічних досліджень» для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 054 «Соціологія» (Модуль 1. Теоретична сутність соціологічних досліджень) / укл. Мачуліна І. І. – Кам'янське, ДДТУ, 2018. – 33с.
2. Михайлева Е. Г. Методология и методы социологических исследований : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. Г. Михайлева; Нар. укр. акад., [каф. социологии]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 286 с.

Семінарське заняття №10

ТЕМА 3.2. Вибірковий метод у соціологічному дослідженні

Мета заняття: розкрити специфіку вибірових досліджень, ознайомитись з основними методами створення вибірових сукупностей.

Зміст семінарського заняття:

1. Сутність понять «вибірка» та «генеральна сукупність». Види генеральних сукупностей.
2. Вірогідні (статистичні) методи створення вибірок.
3. Цільові (нестатистичні) методи створення вибірок.

Аудиторні завдання:

1. Що таке репрезентативність вибірки? Чому вибірка обов'язково має бути репрезентативною?
2. У чому полягає доцільність створення вибірки?
3. Які методи створення вибірок є найбільш науковими? Поясніть власну відповідь.

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – 320 с.
2. Конспект лекцій з дисципліни «Методи соціологічних досліджень» для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності

054 «Соціологія» (Модуль 1. Теоретична сутність соціологічних досліджень) / укл. Мачуліна І. І. – Кам'янське, ДДТУ, 2018. – 33с.

Рекомендована література:

1. Єріна А. М. Організація вибіркового обстеження: Навчальний посібник. – К., 2004. – 208 с.

2. Михайлева Е. Г. Методология и методы социологических исследований : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. Г. Михайлева; Нар. укр. акад., [каф. социологии]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 286 с.

Семінарське заняття №11

ТЕМА 3.3. Методи збору первинної соціологічної інформації

Мета заняття: висвітлити особливості основних методів збору первинної соціологічної інформації, навчитись розробляти інструментарій для опитувань.

Зміст семінарського заняття:

1. Опитувальні методи збору первинної соціологічної інформації:

- 1.1. Анкетування;
- 1.2. Соціологічне інтерв'ю.
2. Соціологічне спостереження.
3. Соціологічний експеримент.
4. Аналіз документів.

Аудиторні завдання:

1. Яким чином можна виявити нещирого респондента при проведенні анкетування чи соціологічного інтерв'ю?

2. Чого не має права робити соціолог при проведенні: 1) анкетування; 2) соціологічного інтерв'ю; 3) соціологічного спостереження?

3. Яке значення має контрольна група при проведенні соціологічного експерименту?

4. Чому якісний аналіз документів можна назвати суб'єктивним?

Завдання для обов'язкового виконання:

1. Добреньков В. І., Кравченко А.І. Методи соціологічного дослідження: Підручник. – К., 2004. – 768 с.

Рекомендована література:

1. Вербець В. В., Субот О. А, Христюк Т. А. Соціологія: Навчальний посібник. – К.: КОНДОР, 2009. – 550.

2. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.

3. Михайлева Е. Г. Методология и методы социологических исследований : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. Г. Михайлева; Нар. укр. акад., [каф. социологии]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 286 с.

4. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – 320 с.

5. Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування: підручник. – К.: КиєвоМогилянська академія, 2017. – 342 с.

6. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В. М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.

7. Шевченко З. В. Етапи антидискримінаційної експертизи текстового та візуального контенту // Наукові інновації та передові технології. – Випуск № 6 (20). – К., 2023. – С. 616-621.

8. Шевченко З. В. Соціологічні дослідження гендерних відносин: анкетування // Гендерні відносини: архетип, стереотип, ідентичність / За заг. ред. Пушонкової О. А., Шевченко З. В. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. – С. 139–194.

9. Якісні дослідження в соціологічних практиках: Навчальний посібник / За ред. Л. Костенко, Н. Скокової. – К.: Інститут соціології НАНУ, 2009. – 400 с.

10. Shevchenko Zoya. Gender Stereotypes as an Indicator of Gender Incompetence of Modern Ukrainian Young People: Survey Result Analysis // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, IV(17), I.: 108, 2016. – Pp. 70-73.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота є способом залучення студентів до процесу цілеспрямованого набуття знань без безпосередньої участі викладача, формування у них власної активної пізнавальної позиції, дослідницького інтересу та навичок самоосвіти. Суть самостійної роботи, як особливої форми організації навчання у закладах вищої освіти, полягає у створенні умов для управління навчальною та дослідницькою діяльністю студентів без сторонньої допомоги.

Самостійна робота з курсу «Соціологія» включає такі види індивідуальної та колективної діяльності студентів:

- опрацювання конспектів лекцій, поточну роботу з лекційним матеріалом (правка та обробка тексту);
- роботу з науковими публікаціями щодо тем, розділів лекційного курсу, винесених на самостійне опрацювання;
- підготовку домашніх завдань для поточних семінарів, що передбачають виконання завдань, які видаються або на кожному практичному занятті, або одночасно до всіх семінарів з теми або розділу лекцій;
- підготовку до контрольних робіт, тестувань, екзамену;
- участь у наукових студентських конференціях та семінарах;
- роботу з банками даних;
- підготовку доповіді.

Умовно самостійну роботу можна поділити на поточну та підсумкову.

Поточна самостійна робота забезпечує регулярну позааудиторну, домашню підготовку до аудиторних занять. Результати цієї підготовки виражаються у студентській актив-

ності на лекціях та семінарах, у формі доповідей та інших форм поточного контролю.

Підсумкова самостійна робота націлена не лише на більш глибоке закріплення студентами знань з курсу, а й на досягнення розуміння, вміння пояснити відповідні соціальні й філософські проблеми, висловити свої власні аргументи та аргументи на користь або спростування тієї чи іншої світоглядної позиції.

Підбиття підсумків самостійної роботи проводиться викладачем під час аудиторних занять.

7. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО–ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

7.1. Підготовка доповіді

Загальна характеристика роботи

Доповідь – це розгорнуте усне повідомлення на будь-яку тему, зроблене публічно. Вона є різновидом самостійної індивідуальної науково-дослідної роботи (ІНДР) студента, що найчастіше застосовується на семінарах.

Під час доповіді автор має розкрити суть досліджуваної проблеми, розглянути різні погляди на неї, порівняти їх, а також висловити власну точку зору.

Підготовка студентами доповідей здійснюється у процесі вивчення курсу «Соціологія» і сприяє не тільки поглибленому засвоєнню теоретичного матеріалу, а також умінню систематизувати та пов'язувати питання теорії та практики, що вивчаються у межах профілю обраної спеціальності.

Виконання даного виду науково-дослідної роботи дає можливість студентам долучатися до актуальних проблем, що виходять за рамки навчальної програми, набувати навичок знаходження та обробки необхідної інформації, логічно викладати матеріал дослідження, робити висновки у межах виконуваної самостійної роботи.

Підготовка доповідей, як різновид ІНДР, спрямована на:

- засвоєння навичок самоосвіти;
- розвиток уміння аналізувати, узагальнювати інформацію, ставити цілі та визначати завдання дослідження;
- оперувати методами наукового дослідження;

- оволодіння методами пошуку, аналізу, переробки та систематизації інформації на задану тему;
- підвищення рівня інтелектуального розвитку;
- отримання досвіду публічного виступу;
- вміння вести дискусію та аргументовано відстоювати власну точку зору.

Етапи роботи над доповіддю

1. Вибір теми доповіді – студент обирає тему дослідження із запропонованого викладачем переліку. Студент може запропонувати власну тему доповіді, але обов'язково має узгодити її із викладачем.
2. Визначення мети доповіді. Мета доповіді має бути безпосередньо пов'язана з темою та передбачати результат дослідження.
3. Підбір та вивчення основних джерел із теми дослідження (8-10 джерел).
4. Систематизація матеріалу, виокремлення головної ідеї.
5. Складання плану доповіді, розподіл зібраного матеріалу на необхідні логічні послідовності.
6. Уточнення плану, добір матеріалу до кожного пункту плану.
7. Складання списку використаних джерел.
8. Підготовка презентації (якщо це необхідно).
9. Запам'ятовування тексту доповіді, підготовка тез виступу.
10. Публічний виступ.
11. Обговорення доповіді.

Структура доповіді

1. Вступ. Вірно підготовлений вступ доповіді допомагає забезпечити успіх виступу з будь-якої тематики, зацікавити та втримати увагу аудиторії, скласти приємне враження

про доповідача. Вступ має містити: назву доповіді; виклад основної ідеї; сучасну оцінку предмета дослідження; короткий перелік питань, що розглядаються; цікаву для слухачів форму викладу.

2. Основна частина – теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання. Предмет виступу повинен розкриватися конкретно та всебічно. Повинно бути підбрано якнайбільше фактологічного матеріалу та необхідних прикладів. Цифрові дані (якщо такі є) краще демонструвати у вигляді таблиць і графіків, не зловживати їх зачитуванням. Не потрібно намагатися викласти занадто багато матеріалу в обмежений час.

3. Заключна частина – підсумовує доповідь або ще раз вносить пояснення, підкріплює зміст і значення викладеного в основній частині. Методи, які рекомендують для складання заключної частини: повторення, ілюстрація, цитата.

Оцінювання доповіді

Доповідь робиться усно. Регламент доповіді – 10 – 15 хвилин. Наприкінці доповіді доповідач ставить проблемні питання до студентської аудиторії з метою обговорити запропоновану до розгляду тему, а також відповідає на питання, які виникли у слухачів.

Критерії оцінки доповіді можуть трансформуватися залежно від їхньої конкретної форми, при цьому виконання загальних вимоги до якості доповіді можуть оцінюватися за наступними критеріями:

«відмінно» – зміст доповіді відповідає заявленій темі, дотримана логіка викладу матеріалу, усна мова без опори на текст, поглиблене вивчення матеріалу доповіді, цікаві факти, грамотні та повні відповіді на додаткові питання, високий рівень ораторської майстерності та ведення дискусії

з опонентами, вітається візуалізація матеріалу доповіді, дотримання регламенту;

«дуже добре» – мають місце незначні недоліки, які не впливають на якість змісту доповіді та викладення підготовленого матеріалу. Наприклад, недотримання регламенту;

«добре» – основні вимоги до доповіді та її викладу виконані, але поряд із цим мають місце істотні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу, відсутня логічна послідовність у судженнях, не дотримано регламент, на додаткові питання дані неповні відповіді;

«задовільно» – є істотні відступи від вимог до доповіді. Зокрема: тема розкрита лише частково; допущені фактичні помилки в змісті доповіді або при відповіді на додаткові питання, відсутні висновки;

«незадовільно» – тема доповіді не розкрита, виявляється істотне нерозуміння проблеми.

Теми доповідей

1. Авторитет і репутація як похідні характеристики особистості від її соціального статусу та соціальної ролі.
2. Альтруїстичні самогубства: сагі та харакірі.
3. Безпритульні тварини як індикатор гуманності суспільства.
4. Благодійність як соціальне явище: добро чи ведмежа послуга?
5. Віртуальне спілкування: позитивні та негативні аспекти.
6. Гомосексуальні шлюби: бути чи не бути альтернативою традиційним шлюбом.
7. Гендерна нерівність: українські реалії.
8. Гендерна соціалізація особистості. Основні аспекти гендерно-нейтрального виховання.
9. Девіантна поведінка і злочинність.

10. Демографічна проблема в Україні: причини та шляхи подолання.
11. Евтаназія: за і проти.
12. Етнічність і раса: упередження й дискримінація.
13. Жіноча полігамія в історії розвитку шлюбно-сімейних відносин.
14. Жіноче тіло як об'єкт експлуатації засобами масової інформації.
15. Інтернет-залежність. Тести на виявлення Інтернет-залежної особистості.
16. Кібуц – сучасний приклад життя у комуні.
17. Клонування.
18. Комуна «Онеїда» – історичний приклад життя в комуні.
19. Конфлікт сучасної культури за Георгом Зіммелем.
20. Маніпулювання суспільною думкою: основні технології чорного PR.
21. Машинний фетишизм.
22. Моббінг як вид психологічного насильства. Шляхи подолання та соціальні наслідки.
23. Мусульманська родина: специфіка шлюбно-сімейних відносин.
24. Насильство в родині: види та шляхи подолання.
25. Особливості соціальної стратифікації у сучасному українському суспільстві.
26. Позитивна дискримінація.
27. Політична соціологія Макса Вебера.
28. Принцип соціального доказу.
29. Проблема абортів: світовий досвід та сучасні українські реалії.
30. Проблема легалізації проституції: за і проти.
31. Проблема смертної кари в сучасному цивілізованому просторі.
32. Проблема уніфікації статей.
33. «Протестантська етика і дух капіталізму» Макса Вебера.

34. Процес глобалізації: визначення, причини, прогнози.
35. Псевдоцінності.
36. Психологія натовпу.
37. Розлади харчування і культ тіла.
38. Самогубство як ознака змін у соціальній структурі суспільства.
39. Соціальне конструювання тіла як необхідна складова успішної візуальної комунікації у соціумі.
40. Споживчий кошик України.
41. Субкультури в сучасному українському суспільстві.
42. Сурогатне материнство.
43. Суспільство споживання.
44. Теорема Томаса.
45. Теорія розбитих вікон.
46. Теорія соціальних ярликів.
47. Тимчасова дружина в ісламі.
48. Торгівля людьми.
49. Фемінізм як спроба зміни функціонування соціальної структури суспільства.

8. КОНТРОЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

8.1. Тестові завдання для модульного контролю

Змістовий модуль 1
**ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНЕ
САМОВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ**

Варіант I

1. Соціологія – це:

а) наука про закономірності і випадковості розвитку політичного процесу, функції політичної системи та влади, про сутність, форми та методи діяльності суб'єктів політики та про проблеми глобальної політики, зокрема, міжнародних відносин;

б) особлива форма пізнання світу, що вивчає найзагальніші суттєві характеристики і фундаментальні принципи реальності і пізнання, буття людини, відносин людини і світу;

в) поліцентрична, з багатьма пізнавальними технологіями наука, що вивчає закономірності розвитку та функціонування суспільства;

г) вірна відповідь відсутня.

2. Соціологічний реалізм розглядає людину та її соціальні дії як:

а) похідні, залежні від цілісних соціальних утворень (соціальних груп, соціальних організацій, суспільства в цілому тощо);

б) головний фактор суспільних змін і перетворень;

в) причину суспільного прогресу;

г) вірна відповідь відсутня.

3. Яка з перелічених соціологічних категорій описує статичну суспільства?

- а) соціальний розвиток;
- б) соціальна трансформація;
- в) соціальний рух;
- г) вірна відповідь відсутня.

4. Об'єктивний та повторюваний причинний зв'язок між соціальними явищами та процесами – це:

- а) соціальний закон;
- б) соціальна мобільність;
- в) соціальний інститут;
- г) вірна відповідь відсутня.

5. Позитивізм – це:

а) доктрина, згідно якої тільки істинне, об'єктивне знання має наукове значення та є здатним описувати явища соціального та природного світу;

б) доктрина, що базується на порівнянні суспільства з живим біологічним організмом;

в) вчення, що розглядає суспільство як сукупність окремих структур, кожна з яких виконує власні функції;

г) вірна відповідь відсутня.

6. Хто з видатних соціологів відомий тим, що виділив такі два розділи соціологічної теорії, як соціальна статика та соціальна динаміка?

- а) Герберт Спенсер;
- б) Макс Вебер;
- в) Еміль Дюркгейм;
- г) Огюст Конт;
- д) Карл Маркс;
- е) вірна відповідь відсутня.

7. За Огюстом Контом основними елементами суспільства є:

- а) родина, релігія, держава;

- б) людина, релігія, держава;
- в) людина, родина, держава;
- г) вірна відповідь відсутня.

8. Що вивчає символічний інтеракціонізм?

- а) вплив соціальних конфліктів на життя та розвиток суспільства;
- б) суспільство як сукупність окремих структур, кожна з яких виконує власну специфічну функцію;
- в) поділ суспільства на класи;
- д) вірна відповідь відсутня.

9. Які типи самогубств виділяє Еміль Дюркгейм?

- а) егоїстичне, архаїчне, аномічне, фаталістичне;
- б) егоїстичне, альтруїстичне, безпричинне, аномічне;
- в) егоїстичне, архаїчне, фаталістичне, специфічне;
- г) егоїстичне, альтруїстичне, аномічне;
- д) вірна відповідь відсутня.

10. Який із видів соціальної дії не виділяє Макс Вебер?

- а) ціннісно-раціональну;
- б) афективну;
- в) традиційну;
- г) ефективну;
- д) цілераціональну;
- е) вірна відповідь відсутня.

Варіант II

1. Соціологія як окрема галузь наукового знання виникла:

- а) у першій половині XIX ст.;
- б) у другій половині XVIII ст.;
- в) на початку XX ст.;
- г) вірна відповідь відсутня.

2. Соціологічний номіналізм розглядає людину та її соціальні дії як:

- а) похідні, залежні від цілісних соціальних утворень (соціальних груп, соціальних організацій, суспільства в цілому тощо);
- б) головний фактор суспільних змін і перетворень;
- в) головну причину соціальних криз;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Яка з перелічених соціологічних категорій описує динаміку суспільства?

- а) соціальний розвиток;
- б) соціальний статус;
- в) соціальний клас;
- г) соціальний інститут;
- д) вірна відповідь відсутня.

4. Загальні соціальні закони:

- а) діють в одній чи кількох соціальних системах та є змінними;
- б) діють в певний проміжок історичного часу в межах однієї чи кількох соціальних груп;
- в) діють в усіх суспільствах без виключення та є незмінними;
- г) вірна відповідь відсутня.

5. Структура соціологічне знання має такі рівні:

- а) фундаментальний, академічний, емпіричний;
- б) макрорівень, мезорівень, мікрорівень;
- в) макрорівень, мезорівень, соціологічні дослідження;
- г) вірна відповідь відсутня.

6. Хто вважається засновником соціології?

- а) Герберт Спенсер;
- б) Еміль Дюркгейм;
- в) Макс Вебер;
- г) Огюст Конт;
- д) вірна відповідь відсутня.

7. Огюст Конт у власному «законі трьох стадій» розвитку людської цивілізації виділяє такі стадії:

- а) міфологічну, метафізичну, наукову;
- б) релігійну, міфологічну, позитивну;
- в) теологічну, міфологічну, наукову;
- г) теологічну, метафізичну, наукову;
- д) вірна відповідь відсутня.

8. Органіцизм – це:

- а) сфера соціології, що займається вивченням соціальних організацій;
- б) доктрина, згідно якої тільки істинне, об'єктивне знання має наукове значення та є здатним описувати явища соціального та природного світу;
- в) доктрина, що базується на порівнянні суспільства з живим біологічним організмом;
- г) вчення, що розглядає суспільство як сукупність окремих структур, кожна з яких виконує власні функції;
- д) вірна відповідь відсутня.

9. Які форми солідарності виділяє Еміль Дюркгейм?

- а) аномічна та органічна;
- б) традиційна та механічна;
- в) механічна та органічна;
- г) вірна відповідь відсутня.

10. Як називається тип соціальної дії за Максом Вебером, яка ґрунтується на ціннісних орієнтаціях особистості та не залежить від успіху?

- а) емоційна;
- б) цілераціональна;
- в) регулятивна;
- г) цінніснораціональна;
- д) афективна;
- е) традиційна;
- є) вірна відповідь відсутня.

Змістовий модуль 2

Основні категорії соціальної статистики та соціальної динаміки. Конкретно-соціологічні дисципліни

Варіант I

1. Яке визначення суспільства є найбільш повним і коректним?

- а) суспільство – це держава;
- б) суспільство – це сукупність людей, що живуть на спільній території, взаємодіють між собою, саморегулюються та самовідтворюються;
- в) суспільство – найбільша соціальна група;
- г) суспільство завжди збігається з територією певної країни, тому основна ознака – це географічні кордони;
- д) поняття «суспільство» збігається із поняттям «культура»;
- е) вірна відповідь відсутня.

2. Який із перелічених соціальних статусів не є аскриптивним (приписаним)?

- а) жінка;
- б) африканка;
- в) людина похилого віку;
- д) дружина;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Скільки соціальних статусів може мати людина?

- а) один;
- б) два;
- в) три;
- г) чотири;
- д) вірна відповідь відсутня.

4. Яка з наведених сукупностей людей не є соціальною групою?

- а) студентська група;
- б) учнівський клас;
- в) футбольна команда;
- г) пасажери маршрутного автобусу;
- д) вірна відповідь відсутня.

5. Який з наведених прикладів не є соціальною організацією?

- а) магазин;
- б) банк;
- в) перукарня;
- г) освіта;
- д) вірна відповідь відсутня.

6. Оберіть найбільш повний перелік критеріїв соціальної стратифікації:

- а) національність, віросповідання, походження, дохід;
- б) дохід, освіта, влада, престиж;
- в) професія, національність, дохід;
- г) професія, дохід, демографічні характеристики;
- д) вірна відповідь відсутня.

7. Види соціальної мобільності:

- а) аскриптивна та здобута;
- б) сценічна та закулісна;
- в) загальна та специфічна;
- г) вертикальна та горизонтальна;
- д) вірна відповідь відсутня.

8. Поліандрія – це вид:

- а) групового шлюбу;
- б) полігамії;
- в) полігінії;

- г) моногамії;
- д) екзогамії;
- е) вірна відповідь відсутня.

9. Соціальний процес – це:

- а) всі зміни, що відбуваються в суспільстві;
- б) розвиток суспільства;
- в) серія соціальних явищ, яка є тривалою в часі, має логічний зв'язок і де попередні етапи визначають та формують наступні;
- г) серія соціальних явищ, що відбувається в один історичний проміжок часу;
- д) вірна відповідь відсутня.

10. Амальгамізація – це:

- а) процес взаємного культурного проникнення, в результаті якого окремі індивіди або соціальні групи приходять до спільних зразків культури, що поділяється усіма учасниками процесу. Це завжди двосторонній процес, в якому кожна група має можливості для проникнення своєї культури в інші групи пропорційно своєму розміру, престижу й іншим факторам;
- б) біологічне змішання двох або більше народів чи етнічних груп, в результаті чого вони стають однією групою або народом;
- в) ієрархічно організована структура соціальної нерівності в даний історичний проміжок часу;
- г) вірна відповідь відсутня.

Варіант II

1. Соціальний статус – це:

- а) сукупність дій, яку повинна виконувати людина, що займає певне місце у соціальному просторі;
- б) позиція людини або групи людей у соціальному просторі відносно інших людей або груп;

- в) стійкий зв'язок елементів у соціальній системі;
- г) санкціонована участь індивіда в певному соціальному процесі;
- д) вірна відповідь відсутня.

2. Який із перелічених соціальних статусів не є здобутим?

- а) волонтерка;
- б) людина похилого віку;
- в) економіст;
- д) дружина;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Соціальна роль – це:

- а) соціальні обов'язки індивіда;
- б) професія людини;
- в) нормативний різновид поведінки людини в середині суспільства, що залежить від її соціального статусу;
- г) вірна відповідь відсутня.

4. Скільки соціальних статусів може мати людина?

- а) один;
- б) два;
- в) три;
- г) безліч;
- д) вірна відповідь відсутня.

5. Який з наведених прикладів не є соціальним інститутом?

- а) родина;
- б) освіта;
- в) банк;
- г) релігія;
- д) держава;
- е) вірна відповідь відсутня.

6. Соціальна стратифікація – це:

- а) ієрархічно організована структура соціальної нерівності, яка існує в певному суспільстві в даний історичний проміжок часу;
- б) поділ суспільства на структури, кожна з яких виконує власні функції;
- в) соціальний процес підтримання соціальних кордонів;
- г) боротьба соціальних груп за владу;
- д) вірна відповідь відсутня.

7. Соціальна мобільність – це:

- а) соціальні процеси, що відбуваються в конкретному соціальному середовищі;
- б) рух індивідів або груп у соціальному середовищі із зміною або збереженням власного соціального статусу;
- в) соціальна трансформація соціальної структури суспільства;
- г) соціальна еволюція;
- д) вірна відповідь відсутня.

8. Маргінальна група – це:

- а) неформальна соціальна група;
- б) соціальна група людей, спосіб життя яких не відповідає стандартам, притаманним суспільству, до якого вони належать, але не порушує його правових норм;
- в) нижчий клас суспільства;
- г) вірна відповідь відсутня.

9. Конкубінат – це:

- а) груповий шлюб;
- б) офіційний шлюб;
- в) церковний шлюб;
- г) співжиття;
- д) одностатевий шлюб;
- е) вірна відповідь відсутня.

10. Асиміляція – це:

а) процес взаємного культурного проникнення, в результаті якого окремі індивіди або соціальні групи приходять до спільних зразків культури, що поділяється усіма учасниками процесу. Це завжди двосторонній процес, в якому кожна група має можливості для проникнення своєї культури в інші групи пропорційно своєму розміру, престижу й іншим факторам;

б) біологічне змішування двох або більше народів чи етнічних груп, в результаті чого вони стають однією групою або народом;

в) ієрархічно організована структура соціальної нерівності в даний історичний проміжок часу;

г) вірна відповідь відсутня.

Змістовий модуль 3

Соціологічне дослідження: методика та методологія

Варіант I

1. Соціологічне спостереження – це:

а) метод збору інформації, який полягає у вивченні та тлумаченні відповідно до мети дослідження даних, що містяться у засобах масової інформації, листах, зверненнях, наукових публікаціях, письмових історичних пам'ятниках, художній літературі тощо;

б) метод дослідження, за допомогою якого шляхом плано-мірного управління умовами ситуації, що вивчається, перевіряються та випробовуються гіпотези причинних зв'язків явищ;

в) метод збору первинної соціологічної інформації, що ґрунтується на візуальному та слуховому сприйнятті інформації, що стосується об'єкта дослідження та є значимою з точки зору фіксації та реєстрації;

- г) метод дослідження, при якому спілкування між дослідником і опитуваним опосередковане письмовим опитувальником;
- д) метод збору соціологічної інформації, що передбачає проведення бесіди за визначеним планом, яка засновується на безпосередньому, особистому контакті соціолога і респондента;
- е) вірна відповідь відсутня.

2. Анкета складається з:

- а) преамбули, демографічної та основної частини;
- б) преамбули, методологічної та процедурної частини, висновків;
- в) методологічної та процедурної частини;
- г) вірна відповідь відсутня.

3. Респондент – це:

- а) людина, що проводить дослідження;
- б) соціолог;
- в) людина, яку опитують;
- г) вірна відповідь відсутня.

4. Як називається метод збору інформації, який полягає у пошуку та фіксації кількісних ознак і властивостей тексту, котрі відображають значимі для дослідження аспекти змісту цього тексту?

- а) спостереження;
- б) аналіз документів
- в) опитування;
- г) контент-аналіз;
- д) експеримент;
- е) інтерв'ю;
- е) вірна відповідь відсутня.

5. Для чого використовуються пілотажні дослідження?

- а) перевірки соціологічного інструментарію;
- б) для аналізу соціальних явищ;

- в) для опису соціальних явищ;
- г) вірна відповідь відсутня.

Варіант II

1. Анкетування – це:

а) метод збору інформації, який полягає у вивченні та тлумаченні відповідно до мети дослідження даних, що містяться у засобах масової інформації, листах, зверненнях, наукових публікаціях, письмових історичних пам'ятниках, художній літературі тощо;

б) метод дослідження, за допомогою якого шляхом плано-мірного управління умовами ситуації, що вивчається, перевіряються та випробовуються гіпотези причинних зв'язків явищ;

в) метод збору первинної соціологічної інформації, що засновується на візуальному та слуховому сприйнятті інформації, що стосується об'єкта дослідження та є значимою з точки зору фіксації та реєстрації;

г) метод дослідження, при якому спілкування між дослідником і опитуваним опосередковане письмовим опитувальником;

д) метод збору соціологічної інформації, що передбачає проведення бесіди за визначеним планом, яка засновується на безпосередньому, особистому контакті соціолога і респондента;

е) вірна відповідь відсутня.

2. Програма КСД складається з:

а) преамбули, демографічної та основної частини;

б) преамбули, методологічної та процедурної частини, висновків;

в) методологічної та процедурної частини;

г) вірна відповідь відсутня.

3. Який метод дослідження може бути «включеним»?

а) спостереження;

б) аналіз документів

- в) опитування;
- г) контент-аналіз;
- д) експеримент;
- е) інтерв'ю;
- є) вірна відповідь відсутня.

4. Як називається метод збору інформації, який полягає у вивченні та тлумаченні відповідно до мети дослідження даних, що містяться у засобах масової інформації, листах, зверненнях, наукових публікаціях, письмових історичних пам'ятниках, художній літературі тощо?

- а) спостереження;
- б) аналіз документів;
- в) опитування;
- г) контент-аналіз;
- д) експеримент;
- е) інтерв'ю;
- є) вірна відповідь відсутня.

5. Вибірка –це:

- а) певна кількість елементів генеральної сукупності, відібрана за суворо даними правилами;
- б) об'єкт дослідження, обмежений територіально та у часі;
- в) група дослідників;
- г) вірна відповідь відсутня.

8.2. Питання до екзамену

1. Статус соціології як науки. Об'єкт і предмет вивчення соціології.
2. Основні категорії соціології.
3. Соціальні закони.
4. Структура соціології та соціологічного знання.

5. Функції соціології.
6. Соціологічний реалізм та соціологічний номіналізм.
7. Зв'язок соціології з іншими науками.
8. Передумови становлення соціології як самостійної науки (Античність, Середньовіччя, Відродження).
9. Позитивізм О. Конта.
10. Соціологічна теорія Г. Спенсера.
11. Натуралістичні школи соціології кінця XIX – початку XX ст.
12. Психологічні школи соціології кінця XIX – початку XX ст.
13. Поняття «ідеальний тип» М. Вебера.
14. Теорія соціальної дії М. Вебера.
15. Формальна соціологія Г. Зіммеля.
16. Ідея соціальної солідарності Е. Дюркгейма.
17. Теорія самогубств Е. Дюркгейма.
18. Основні напрямки та школи сучасної західної соціології.
19. Антиеволюціоністська теорія М. Данилевського.
20. Сутність суб'єктивного методу П. Лаврова.
21. «Емоційна теорія» Л. Петражицького.
22. Плюралістична або багатофакторна теорія М. Ковалевського.
23. Соціологічні погляди І. Мечнікова як представника географічної школи.
24. Біоорганіцизм О. Строніна.
25. Генетична соціологія М. Грушевського.
26. Теорія соціальних зв'язків С. Дністрянського.
27. Роль господарства в соціологічній теорії М. Туган-Барановського.
28. Соціологічні погляди М. Драгоманова.
29. Сучасні проблеми розвитку соціології в Україні.
30. Співвідношення понять «природа» і «суспільство». Основні риси суспільства.
31. Підходи до типізації суспільств.
32. Соціальна структура суспільства та її основні елементи.
33. Соціальний статус.
34. Соціальна роль.

35. Соціальні відносини та соціальні взаємодії.
36. Соціальні групи та соціальні спільноти.
37. Соціальний інститут: визначення, класифікація, основні функції.
38. Соціальна організація.
39. Теорія соціальної стратифікації.
40. Методологічні підходи до аналізу соціальної стратифікації.
41. Соціальна мобільність.
42. Тенденції змін соціальної структури сучасного українського суспільства.
43. Зміст поняття «соціальний процес». Основні риси соціального процесу.
44. Види соціальних процесів.
45. Соціальний процес підтримання кордонів та процес створення системи зв'язків.
46. Поняття і сутність соціальної напруги.
47. Соціальний конфлікт: визначення, основні причини та стадії розвитку.
48. Конструктивні та деструктивні функції соціальних конфліктів.
49. Класифікація та діагностика соціальних конфліктів.
50. Управління соціальними конфліктами: методи розв'язання та стратегії виходу.
51. Зміст поняття «шлюб». Форми шлюбу в історії та сучасності.
52. Співвідношення понять шлюбу та родини. Основні види, ознаки та структура родини.
53. Основні функції родини і шлюбу.
54. Альтернативи шлюбу і родини.
55. Соціалізація особистості: сутність, агенти, етапи.
56. Опитувальні методи збору первинної соціологічної інформації: загальна характеристика.
57. Структура анкети. Основні етапи анкетування.
58. Види запитань в опитувальних методах збору первинної соціологічної інформації.

59. Соціологічне інтерв'ю: сутність та види.
60. Соціологічне спостереження: сутність та види.
61. Зміст, структура та види соціологічного експерименту.
62. Види документів.
63. Методи аналізу документів.
64. Сутність та основні етапи конкретно-соціологічного дослідження (КСД).
65. Види КСД.
66. Соціальний моніторинг.
67. Програма КСД.
68. Сутність вибіркового методу у соціологічному дослідженні.
69. Статистичні (вірогідні) методи створення вибірок.
70. Нестатистичні (цільові) методи створення вибірок.

9. ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базові джерела:

1. Вербець В. В., Субот О. А, Христюк Т .А. Соціологія: Навчальний посібник. – К.: КОНДОР, 2009. – 550.
2. Гідденс Е. Соціологія. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
3. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
4. Соціологія: словник термінів і понять / За редакцією Біленького Є. А. і Козловця М. А. – К.: Кондор, 2006. – 372 с.

Додаткові джерела:

1. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства //Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С.194–251.
2. Бойченко М. И., Бойченко Н. М., Шевченко З. В. Трансдисциплінарні перспективи біоетики и множественная соціальна ідентичність (філософське дослідження) // Перспективи Науки и Образования. – 2020. – № 2 (44). – (Март/Апрель).
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К.: Наш формат, 2018. – 216 с.
4. Грушевський М. Початки громадянства (генетична соціологія). – К.: Центр навчальної літератури, 2020. – 330 с.
5. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 564 с.
6. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою. Лекції на тему політики свободи у ХХІ столітті. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – 112 с.
7. Добреньков В . І., Кравченко А.И. Методи соціологічного дослідження: Підручник. – К., 2004. – 768 с.

8. Дюркгайм Е. Самогубство: соціологічне дослідження / Пер. Л. Кононович. – К.: Основи, 1998. – 519 с.
9. Єріна А. М. Організація вибіркового обстеження: Навчальний посібник. – К., 2004. – 208 с.
10. Зіммель Г. Філософія грошей. – К.: Фоліо, 2019. – 667с.
11. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / Ред. Є. Причепій. – К.: ВК ТОВ «Тандем», 2002. – 582 с.
12. Конспект лекцій з дисципліни «Методи соціологічних досліджень» для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 054 «Соціологія» (Модуль 1. Теоретична сутність соціологічних досліджень) / укл. Мачуліна І. І. – Кам'янське, ДДТУ, 2018. – 33с.
13. Лапан Т., Пачковський Ю., Калиняк О. Михайло Грушевський і українська соціологія: від інституціоналізації до історико-соціологічного синтезу // Вісник Львівського університету. Серія історична, 2019. – С. 777–785.
14. Лукашевич М. П. Соціологія сім'ї: теорія і практика : навч. посібник. – К.: ІПК ДСЗУ, 2012. – 186 с.
15. Ляшенко Н. О. Соціологія сім'ї: конспект лекцій для студентів спеціальності «Соціологія» у 2-х частинах. Ч. I. Сім'я як соціальний інститут / Н.О. Ляшенко, Н.М. Семке. – Харків : НТУ «ХПІ», 2018. – 96 с.
16. Медіна Т. В. Соціологія сім'ї: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2006. – 56 с.
17. Михайлева Е. Г. Методология и методы социологических исследований : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е. Г. Михайлева; Нар. укр. акад., [каф. социологии]. – Харьков : Изд-во НУА, 2016. – 286 с.
18. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – 320 с.
19. Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування: підручник. – К.: КиєвоМогілянська академія, 2017. – 342 с.
20. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. – К.: Основи, 2000. – 355 с.
21. Примуш М. В. Загальна соціологія. – К.: Професіонал, 2004. – 592 с.
22. Реймон А. Етапи розвитку соціологічної думки / Пер. з фр. Г. Філіпчука. – К.: Юніверс, 2004. – 688с.

23. Словник гендерних термінів / Уклад. З. В. Шевченко. – Черкаси: Чабаненко Ю., 2016. – 336 с.
24. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В. М. Пічі. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.
25. Сучасні методики контент-аналізу: навчальний посібник / За заг. ред. Костенко Н., Багаєвої К., Іванова В. – К.: Кондор, 2018. – 256 с.
26. Тоффлер Е. Третя Хвиля / З англ. пер. А. Євса. — К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. — 480 с.
27. Туган-Барановський І. Політична економія (наука про народне господарство). – Прага, 1927. – 185 с.
28. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій : підручник. – Львів: Кальварія, 2003. – 543 с.
29. Шевченко З. В. Гендерний статус як елемент соціальної ієрархії // Екологія візуальності: стратегії, концепти, проекти. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8-10 жовтня 2015 року) – Черкаси, 2015. – С. 44–45.
30. Шевченко З. В. До поняття внутрішньоособистісного гендерного конфлікту // Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 22–23 квітня 2021 р.) / ред. кол. : В. А. Капустник, В. М. Лісовий, В. В. М'ясоєдов та ін. – Харків : ХНМУ, 2021. – С. 145–147.
31. Шевченко З. В. До поняття міжособистісного гендерного конфлікту // Парадигма вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 18 липня – 28 серпня 2022 року. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – С. 508–510.
32. Шевченко З. В. Етапи антидискримінаційної експертизи текстового та візуального контенту // Наукові інновації та передові технології. – Випуск № 6 (20). – К., 2023. – С. 616-621.
33. Шевченко З. В. Результати анкетного опитування «Гендерні стереотипи сучасної студентської молоді» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://az-gender.net/ua/rezultati-anketnogo-opituvannya-genderni-stereotipi-suchasnoi-studentskoimolodi.html>

34. Шевченко З. В. Соціокультурні аспекти проблеми співвідношення понять «шлюб» і «родина» // Вісник Черкаського університету. Серія: Філософія. – Черкаси: Видав. відділ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – Випуск 200. – С. 98–102.
35. Шевченко З. В. Соціологічні дослідження гендерних відносин: анкетування // Гендерні відносини: архетип, стереотип, ідентичність / За заг. ред. Пушонкової О. А., Шевченко З. В. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. – С. 139–194.
36. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. – Нове розшир. вид. – Львів: Колір ПРО, 2020. – 799 с.
37. Якісні дослідження в соціологічних практиках: Навчальний посібник / За ред. Л. Костенко, Н. Скокової. – К.: Інститут соціології НАНУ, 2009. – 400 с.
38. Boichenko M., Shevchenko Z., Rylova O., Karpenko I., Guzhva A. Conceptual levels of the managing of gender conflicts in the field of education in the framework of sustainable development of society. SHS Web Conf., 141 (2022) 03013. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214103013>
39. Coser L. A. The functions of social conflict. – Vol. 9. – Routledge, 1998.
40. Dahrendorf R. The modern social conflict: The politics of liberty. – Transaction Publishers, 2011.
41. Dahrendorf R. Toward a theory of social conflict // Journal of conflict Resolution 2.2. – 1958. – Pp. 170-183.
42. Dahrendorf Ralf. Class and class conflict in industrial society // Social Stratification. Routledge, 2019. – Pp.105-111.
43. Shevchenko Zoya. Gender Stereotypes as an Indicator of Gender Incompetence of Modern Ukrainian Young People: Survey Result Analysis // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, IV(17), I.: 108, 2016. – Pp. 70–73.
44. Sorokin Pitirim A. Social and cultural mobility // Social Stratification. – Routledge, 2019. – Pp. 303-308.
45. Sztompka P. The Focus on Everyday Life: A New Turn in Sociology // European Review, 16(1), 2008. – Pp. 23-37.
46. Sztompka P. The sociology of social change. – Wiley-Blackwell, 1993. – 368 p.

Інтернет-ресурси:

1. Worldometer: <https://www.worldometers.info/>
2. DataBank. World Development Indicators: <https://databank.worldbank.org/home>
3. Population Pyramid: <https://www.populationpyramid.net/>
4. Державна служба статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Статистика населення України: <http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/>
6. Інститут соціології НАН України: <https://i-soc.com.ua/>
7. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС): <https://kiis.com.ua/>
8. Соціологічна асоціація України: <https://sau.in.ua/>

Навчально-методичне видання

Шевченко Зоя Володимирівна

СОЦІОЛОГІЯ

Підписано до друку 10.07.2023.

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.

Умов. друк. арк. 5.5. Гарнітура Neuristica.

Зам. № 1791. Тираж 300 прим.

Видавець: Чабаненко Ю. А.

Свідоцтво про внесення

до Державного реєстру видавців

серія ДК № 1898 від 11.08.2004 р.

Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашковича, 39

Тел: 0472/56-46-66, 0(93)788-99-99

E-mail: office@2upost.com

Друк ФОП Чабаненко Ю. А.

Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашковича, 39

Тел: 0472/56-46-66, 0(93)788-99-99

E-mail: office@2upost.com